

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Локарева Г. В.

*доктор педагогічних наук, професор
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-0828-7387
lokareva.g@gmail.com*

Сімчук В. О.

*студент II курсу магістратури
спеціальності «Педагогіка вищої школи»
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0003-6691-0912
simchuk.vitaliy@gmail.com*

Ключові слова: критичне мислення, формування критичного мислення, критичне мислення художника, майбутній художник, творчість, педагогічні умови, професійна підготовка.

У статті порушується проблема формування критичного мислення майбутніх художників у процесі професійної підготовки. Визначено, що пріоритетом професійної освіти, відповідно до сучасних потреб суспільства, є завдання підготовки висококваліфікованого, затребуваного фахівця, здатного мислити творчо, що передбачає цілісно розвинену особистість як професійно, так і духовно. Підкреслено, що для фахівців із образотворчого мистецтва формування критичного мислення як базової передумови успіху у сфері художньої практики є особливо важливим. Це питання актуальне як під час навчання майбутнього художника, так і в процесі розвитку його критичного мислення безпосередньо в його творчій професійній діяльності.

У статті проводиться аналіз і розкривається сутність і зміст понять «критичне мислення», «критичне мислення художника», представлено авторську дефініцію поняття «критичне мислення майбутнього художника». У запропонованій роботі авторами підкреслено тезу щодо співвідношення мислення і творчості, а саме: мислення спрямоване на пізнання навколишнього світу, а творчість – на його перебудову, розвиток, оновлення, створення нововведень для його вдосконалення. Творчий контакт із середовищем відмінний від звичайного й достатнього для адаптації до середовища. Йому треба вчитися на професійному, творчому рівні. Визначено значущість педагогічних умов у формуванні критичного мислення майбутніх художників і охарактеризовано їх змістове наповнення. Цими педагогічними умовами є, зокрема, такі: здійснення моніторингу сформованості критичного мислення студентів під час роботи в команді; усвідомлена й мотивована участь художника у спільно-рефлексивній чи індивідуалізованій діяльності, що сприяє формуванню його критичного мислення; орієнтація спільно-рефлексивної або індивідуалізованої діяльності особистості на реалізацію поетапної та комплексної роботи з формування компонентів критичного мислення; використання в процесі професійної підготовки художників новітніх інтерактивних методів навчальної діяльності, у тому числі методів дистанційного навчання з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій; використання проектного методу

у командній формі організації навчання; забезпечення цілісності й безперервності формування критичного мислення художників у процесі їхньої професійної підготовки. Представлено компоненти, критерії та показники сформованості критичного мислення майбутніх художників.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE CRITICAL THINKING FORMATION OF FUTURE ARTISTS DURING PROFESSIONAL EDUCATION

Lokarjeva H. V.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0828-7387
lokareva.g@gmail.com*

Simchuk V. O.

*2nd year Master's Student
Specialty "Pedagogy of Higher Education"
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0003-6691-0912
simchuk.vitaliy@gmail.com*

Key words: *critical thinking, critical thinking formation, artist's critical thinking, future artist, art, pedagogical conditions, professional education.*

The article raises the problem of the critical thinking formation of future artists during the professional education process. It was determined that the priority of professional education, in accordance with the modern needs of society, is the task of training a highly qualified, creatively thinking, sought-after specialist, which implies a holistically developed personality both professionally and spiritually. It is emphasized that for specialists in the field of fine arts, the critical thinking formation is especially important as a basic prerequisite for success in the artistic practice field. This issue is particularly relevant both in the process of a future artist's training and in critical thinking development throughout his creative professional activity.

The article analyzes and reveals the essence and content of the concepts of "critical thinking", "critical thinking of an artist", as well presents the author's concept definition of "future artist's critical thinking". In the presented work, the authors emphasize the thesis regarding the relationship between thinking and creativity: thinking is aimed at learning about the surrounding world, and creativity – at its reconstruction, development, renewal, creation of innovations for its improvement. Creative contact with the environment is different from the usual and sufficient for adaptation to the environment. He needs to study at a professional, creative level. The importance of the pedagogical conditions in the critical thinking formation of future artists is determined and their content is characterized, namely: monitoring the formation of students' critical thinking during team work; the conscious and motivated participation of the artist in joint-reflective or individualized activities, which contributes to his critical thinking formation; joint-reflexive orientation or individualized activity aimed at the phased and complex work implementation on the formation of critical thinking components; applying the latest interactive methods of educational activity in the artists' professional educational process, including distance learning methods using information and telecommunication technologies; the project method employment in the team form of training organization;

ensuring the integrity and continuity of the artists' critical thinking formation during their professional educational process. The components, criteria and indicators of the critical thinking formation of future artists are presented.

Постановка проблеми. Відповідно до сучасних потреб суспільства пріоритетом професійної освіти є підготовка висококваліфікованого, затребуваного фахівця, здатного мислити творчо, цілісно розвинуеного як професійно, так і духовно. Вимоги до професійної підготовки художників актуалізують необхідність формування критичного мислення у майбутніх фахівців. Миследіяльна сфера художника ґрунтується на ціннісних орієнтаціях, що відображають вектор значущого для творчого втілення ідейного задуму. Для фахівців у сфері мистецтва формування критичного мислення як базової передумови успіху у сфері художньої практики й образотворчого мистецтва загалом є особливо важливим. Це питання актуальне як у процесі навчання художника, так і під час його професійного становлення. Критичне мислення майбутніх художників формується як система суджень, що дозволяє аналізувати інформацію в такий спосіб, щоб на її підставі вибрати раціональні рішення, визначити головні й домінуючі проблеми творчого задуму та шляхи його втілення. Цілісне розв'язання проблеми формування критичного мислення художників у процесі професійної підготовки вимагає визначення таких педагогічних умов, які б дозволили ефективно вирішити окреслене завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками написано достатню кількість дисертацій на тему розвитку й формування критичного мислення (О. Белкіна-Ковальчук, І. Горохова, Л. Києнко-Романюк, О. Колесова, М. Починкова, С. Терно, Л. Ткаченко та ін.).

Вивченню різних аспектів проблеми формування критичного мислення в освітньому процесі присвячено праці представників психолого-педагогічної науки (С. Гончаренко, Г. Костюк, З. Курлянд, В. Омеляненко, І. Підласий, О. Сорокумова, А. Щербакова). Питання формування критичного мислення здобувачів різних освітніх рівнів розглянуті в наукових роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників (І. Загашев, С. Заїр-Бек, М. Кларін, І. Муштавинська, О. Пометун, С. Терно, С. Тягло).

Незважаючи на значну увагу науковців до вибраної проблеми, практика формування критичного мислення художників у процесі професійної підготовки розглянута не досить.

Мета статті – теоретично обґрунтувати й охарактеризувати педагогічні умови формування

критичного мислення художників у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення педагогічних умов, які сприятимуть формуванню критичного мислення майбутніх художників, треба розглянути сутність цього феномена, його зміст у контексті заявленої теми дослідження. Насамперед це повне розуміння сутності критичного мислення. Усвідомлення того, що це мислення, за якого людиною ставиться під сумнів і інформація, що надходить, і власні переконання. Воно використовується в аналізі речей і подій з обґрунтованими висновками й оцінками.

Концепція критичного мислення започаткована ще у Стародавній Греції. Такі теоретики, як Сократ, Платон, Фома Аквінський, Френсіс Бекон, Нікколо Макіавеллі й Томас Гоббс пропонували ідеї визначення критичного мислення та методи його формування в процесі навчання. Проте сучасні теорії критичного мислення започатковуються в 30-х роках ХХ століття у США. Вважається, що «батьком» сучасного вчення про критичне мислення є американський філософ, психолог і педагог Джон Дьюї. Він запропонував перше його сучасне визначення і навіть концепцію навчання через вирішення проблем, що сприяє формуванню навичок критичного мислення [4].

Найбільш активно теорії критичного мислення почали розвиватися після 70-х років ХХ століття за кордоном. У сучасних закордонних дослідженнях описаний конструкт критичного мислення (Liu, Frankel, Roohr, Brookfield, Ennis, Kuhn, Mc. Guinness, Paul, Halpern, Facione, Watson, Glaser), опубліковано безліч робіт, присвячених опису умов розвитку критичного мислення (Ennis, R. Paul, Elder, T. Bartell) [14]. Так, М. Починкова у своїй дисертації визначає поетапний шлях розвитку концепції критичного мислення: «перший етап – первинна поява культури мислення, закладання підґрунтя для сучасної концепції критичного мислення; другий етап – закладання підвалин концепції критичного мислення, поява шляхів правильного розмірковування; третій етап – обґрунтування теорії критичного мислення та проникнення її в педагогічну теорію; четвертий етап – ґрунтовне проникнення теорії критичного мислення у педагогічну теорію, розробка й активне впровадження в педагогічну практику технології розвитку критичного мислення» [9].

Формування критичного мислення відбувається в діяльності (зокрема, в навчальній), і саме

специфіка діяльності визначає можливість досягнення найвищого рівня інтелектуального розвитку особистості [1].

Критичне мислення не є локальним утворенням. Його формування здійснюється у системі загального психічного розвитку з оволодіння людиною предметним світом, у процесі спілкування, у ході цілеспрямованого навчання, у якому найповніше пізнаються просторові властивості й відносини у їхніх загальних і закономірних зв'язках [11].

Мислення як відображення дійсності полягає в опрацюванні інформації та отриманні висновку. Мислення спрямоване на пізнання навколишнього світу, а творчість – на його перебудову, розвиток, оновлення, створення нововведень для його вдосконалення. Творчий контакт із середовищем відмінний від звичайного й достатнього для адаптації до середовища. Йому треба вчитися на професійному, творчому рівні. Художнику властиві гострота і глибина чуттєвих зорових і слухових вражень. Видатний скульптор О. Роден говорив: «Великий майстер той, хто дивиться своїми очима на те, що всі бачили, і хто вміє побачити красу у звичних явищах, що не зупиняють увагу» [4]. У процесі мислення творчої людини відбувається опрацювання накопичених вражень, усвідомлення «підсвідомого». Художник активно накопичує знання і враження, потім деякий час виношує ідею, після чого нарешті відбувається безпосереднє вираження в образах і картинах. Художня творчість починається з розумового усвідомлення сутності соціальних явищ, що відбуваються, характеру епохи, актуальних потреб глядачів. Отже, критичне мислення розвивається з набуттям творчого досвіду під час навчання у ЗВО та в подальшій професійній роботі [6].

На основі системного, когнітивно-комунікативного, компетентнісного, особистісно орієнтованого й діяльнісного наукових підходів було визначено дефініцію поняття «критичне мислення майбутнього художника». Це інтелектуально-мисленнєвий процес, що формується в освітньому процесі під час художньої діяльності, який передбачає створення і сприйняття творів мистецтва, явищ навколишнього середовища та включає емоційні переживання людини, а також вирішення емоційно-образних завдань, усвідомлення образотворчих і виражальних можливостей художньої мови для реалізації творчої ідеї.

Компонентами формування критичного мислення майбутнього художника виступають мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний і рефлексивний.

Мотиваційний компонент у структурі критичного мислення є одним із базових. Успіх у будь-якій діяльності неможливий без відповідних

потреб, мотивів та інтересів особистості, оскільки усвідомлення художниками критичного мислення може дати позитивний імпульс для його ефективного формування. Тому під час цього дослідження мотиваційний компонент у певній ситуації прогнозував розвиненість інших компонентів. Мотиваційний компонент будується на активізації свого інтенціонального досвіду (переконавання, переваги, настрої). Крім того, до показників мотиваційного компонента належать бачення сенсу в роботі, підтримка високого рівня мотивації на всіх етапах роботи, знання й використання предметів стимулювання і налаштування роботи власного інтелекту.

Пізнавальний компонент також є одним із основних. Він включає знання здобувача про себе в цьому світі як неповторної, унікальної особистості, а також знання художників про феномен критичності, сутність критичної діяльності та роль уяви. Так само передбачає інтуїцію у творчому процесі й усвідомлення себе як суверенного джерела творчості.

Аналіз є частиною пізнавального компонента. Він встановлює взаємозв'язок між питаннями, поняттями, описами, твердженнями й іншими формами уявлення, що виражають докази, міркування, досвід, думки й інформацію. До показників пізнавального компонента належать вміння аналізувати ідеї; вміння наводити доводи, аналізувати й аргументувати переконання; вміння виділити проблему, визначити результат; вміння знайти взаємозв'язок між частиною і цілим.

Діяльнісний компонент містить вміння ефективно включатися в різні види діяльності на творчому рівні, вміння конструктивної взаємодії з оточуючими людьми. Зміст цього компонента утворюється з необхідності розвитку в художників якостей, які допомагають їм реалізувати себе як творчу особистість і як яскраво виражену індивідуальність.

Рефлексивний компонент – вміння визначити межі відомого й невідомого для отримання інформації, якої бракує. Критичність, оцінювання своїх можливостей і ймовірних перетворень у навколишньому світі і самому собі з урахуванням діяльнісних вимог і розв'язуваних завдань; окремих етапів роботи; якості кінцевого продукту. Сюди ж належать і адекватні форми та методи оцінки.

Для формування компонентного складу критичного мислення в майбутніх художників нами були визначені педагогічні умови, що поширюються на весь процес професійної підготовки.

Педагогічними умовами формування критичного мислення виступають зокрема такі:

– здійснення моніторингу сформованості критичного мислення студентів під час роботи в команді (рівень сформованості критичного мислення,

ціннісні орієнтації та інтереси, ставлення членів команди до своїх обов'язків; ставлення до навчання; реальні, потенційні можливості студентів);

- усвідомлена й мотивована участь художника у спільно-рефлексивній чи індивідуалізованій діяльності, що сприяє формуванню його критичного мислення;

- орієнтація спільно-рефлексивної або індивідуалізованої діяльності особистості на реалізацію поетапної та комплексної роботи з формування компонентів критичного мислення (зміна мотиваційної установки від негативної до позитивної, накопичення бази знань, послідовний перехід від формування різних розумових операцій на інтуїтивному рівні до осмислених умінь, прояв умінь рефлексувати свою діяльність індивідуально та спільно з іншими учасниками);

- використання в процесі професійної підготовки художників новітніх інтерактивних методів навчальної діяльності, у тому числі методів дистанційного навчання з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій;

- використання проектного методу у командній формі організації навчання (розвиток творчих здібностей студентів, умінь, навичок ділової взаємодії та співробітництва внаслідок взаємодії викладача і студента);

- забезпечення цілісності й безперервності формування критичного мислення художників у процесі їхньої професійної підготовки.

Зупинимося детальніше на характеристиці визначених педагогічних умов.

Здійснення моніторингу сформованості критичного мислення студентів під час роботи в команді є визначальною педагогічною умовою, яка дає уявлення про рівень сформованості критичного мислення, ціннісні орієнтації та інтереси, ставлення членів команди до своїх обов'язків; ставлення до навчання, реальні, потенційні можливості студентів, що необхідно для реалізації всіх визначених нами педагогічних умов.

Вивчення і застосування різних наукових підходів для формування критичного мислення дозволили визначити критерії сформованості критичного мислення у майбутніх художників, а саме: альтернативність, комплексність, перспективність, інтегративність.

Альтернативність критичного мислення майбутніх художників виявляється у їхній здатності до пошуку різних шляхів вирішення того чи іншого завдання. Показниками альтернативності також є такі фактори: використання критичного мислення, що спрямоване на сприяння у вирішенні різних завдань; здатність висувати гіпотези для вирішення будь-якого завдання.

Комплексність як критерій критичного мислення – це співвідношення пасивних і актив-

них мисленнєвих операцій у процесі вирішення задачі. Важливим показником цього критерію є і те, що формування критичного мислення художників відбувається на кожному етапі професійної підготовки та проходить концентричним шляхом зростання як кількісних, так і якісних показників.

Наступний критерій – перспективність. Він характеризується тимчасовою віддаленістю рішень і наслідків їх утілень. Показником виступає і те, що тимчасова обмеженість негативно позначається на розумовому процесі, звужуючи його рамки. Вона його збіднює різними аспектами й може призвести до помилок. Уміння художників проектувати причинно-наслідкові зв'язки – один із факторів перспективності у формуванні в них критичного мислення. Також у рамках перспективного критерію має значення вміння формулювати причинно-наслідкові зв'язки, які виявляють можливі зміни інформаційного поля в найближчій, проміжній і віддаленій перспективі.

Інтегративний критерій має такі показники: уміння аналізувати, уміння робити прогнози й оцінювати їх, володіння методами управління та варіантами розвитку ситуацій. Процес формування критичного мислення визначає оновлення і збагачення понятійного апарату. Крім того, він визначається не тільки ступенем оволодіння конкретними розумовими діями, а й тим, які об'єкти залучені до цих дій. Відомий і часто згадуваний показник – зміни співвідношень понять: першорядне та другорядне міняються місцями. Зароджуються предметно і спрямовано нові висновки.

Під час здійснення моніторингу процесу формування критичного мислення студентів у процесі навчання в командах у закладі вищої освіти необхідно враховувати реальні умови, такі як:

- рівень сформованості критичного мислення;
- ціннісні орієнтації та інтереси;
- ставлення членів команди до своїх обов'язків;
- ставлення студентів до навчання;
- реальні й потенційні можливості студентів тощо.

Під час дослідження прояву критичного мислення у студентів за основу беруться такі показники, як висловлювання оціночних суджень, уміння розпізнавати свої помилки й давати їм оцінку.

У разі формування критичного мислення системоутворювальною умовою виступає усвідомлена й мотивована участь художника у спільно-рефлексивній чи індивідуалізованій діяльності. Організацію діяльнісного формування критичного мислення можна забезпечити за допомогою двох форм педагогічної взаємодії. Перша представлена переважною спільно-рефлексивною діяльністю того, хто навчається, порівняно з навчальною діяльністю педагога зі створення особистісно

значущого результату (певного рівня сформованості критичного мислення), друга – індивідуалізованою (самостійною) діяльністю того, хто навчається. Спільно-рефлексивна діяльність у разі уявлення змісту досліджуваного об'єкта у схемі системи операцій передбачає розподіл операцій між учасниками, а їхніх зв'язків – між собою. А індивідуалізована діяльність має на увазі самостійне дослідження об'єкта за допомогою готових чи розроблених алгоритмів, а також оцінювання своєї діяльності.

Проте значних результатів формування критичного мислення можна досягти, якщо майбутні художники свідомо братимуть участь у цій діяльності. Поєднання пізнавального інтересу й позитивної мотивації сприяє трансформації пізнавальних мотивів у особистісні, що веде до поступового перетворення діяльності на реальну предметну. Слід зазначити, що тут цілепокладання (здатність постановки цілей своєї діяльності) не обмежене завданнями засвоєння вже кимось здобутих знань і спробами їхнього запам'ятовування, а засвоєння знань набуває особистісного сенсу з перспективою використання їх у майбутньому. Головне – це викликати мотивацію і спрямувати діяльність майбутніх фахівців на пізнання освітніх об'єктів і вирішення проблем, пов'язаних із ними. Ефективна навчальна ситуація дає можливість знайомства не з одним, а з кількома аналогічними зразками наукової думки. Виникає педагогічна напруженість, у якій студент входить у різноманітний культурний простір, що забезпечує динаміку його подальших освітніх процесів, допомагаючи виробляти навички самовизначення у поліваріантних ситуаціях.

Відправною точкою для наступної педагогічної умови (орієнтація спільно-рефлексивної або індивідуалізованої діяльності особистості на реалізацію поетапної і комплексної роботи з формування компонентів критичного мислення) служать особливості логічного мислення учасників, а саме: перехід на стадію розумового моделювання реальних і гіпотетичних об'єктів і явищ, рефлексивне управління власним мисленням та оцінка результатів мисленнєвої діяльності інших учасників освітнього процесу.

У рамках спільно-рефлексивної чи індивідуалізованої діяльності засвоєння нового знання відбувається за допомогою спеціально організованого формування розумових операцій у художників. Залучається апеляція до їхнього досвіду, актуалізуються наявні знання, проводиться навчання здійснення аналітико-синтетичних операцій з виявлення суттєвих ознак понять, явищ і способів дій, застосування на практиці за допомогою встановлення їхнього складу й послідовності у вигляді побудови зразків міркування (програми

операцій), що сприяють самостійному отриманню нового знання, включенню його у систему, трансляції іншим суб'єктам.

Важливою педагогічною умовою формування критичного мислення в художників можна вважати використання в процесі їхньої професійної підготовки новітніх інтерактивних методів, у тому числі й методів дистанційного навчання з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. Застосування цих методів розширює можливості процесу формування критичного мислення. Для розвитку критичності мислення можна використовувати такі методи та прийоми, як: мозковий штурм, інсерт, рольова гра, вільний лист, синквейн, кластер, взаємоопитування, перехресна дискусія. На нашу думку, ефективними у формуванні критичного мислення майбутніх художників можуть також бути метод реалізації теорії рішень винахідницьких завдань (ТРІЗ), а також метод застосування штучного інтелекту.

Винахідницьке завдання – це завдання, яке не має очевидного вирішення за допомогою звичайних методів. Для його вирішення необхідно винаходити щось нове, мінімізуючи транзакційні витрати. Основний акцент у рамках ТРІЗ робиться саме на вирішенні творчих завдань [2]. Мета – розвиток творчого та критичного мислення.

Рішення винахідницьких завдань містить три ключові етапи – аналітичний, оперативний і синтетичний.

Аналітичний етап передбачає формулювання завдання, виділення протиріч, що перешкоджають прямому вирішенню відомими способами. На цьому етапі відбувається аналіз інформації про завдання, метою якого є встановлення ключової суперечності й визначення причини суперечності.

Аналітичний етап складається з таких кроків:

- постановка завдання;
- виділення ключової ланки завдання, що містить протиріччя;
- виділення ключового протиріччя;
- виділення причин протиріччя.

На оперативному етапі відбувається ліквідація протиріч (у т.ч. застосування наявних способів вирішення, виділення ресурсів). Оперативний етап включає пошук механізмів усунення причини протиріччя, виділеної на попередньому етапі. Спочатку пошук починається з дослідження наявних способів розв'язання. Далі слідує пошук нових способів вирішення в межах заданої системи, у зовнішньому середовищі, у сусідніх системах.

Синтетичний етап передбачає встановлення відповідності між елементами допрацьованої системи і зміненим елементом (система реформується, наводиться відповідно до оновленого елемента). Синтетичний етап полягає у внесенні змін

до елементів системи, що залишилися, з метою приведення їх у відповідність до оновленого елемента, у якому на попередньому етапі було усунуто протиріччя. Синтетична стадія включає такі кроки, як:

- зміна системи;
- зміна методів використання системи;
- оцінка того, чи можна застосовувати отриманий у ході розв'язання задачі метод для вирішення інших задач;
- оцінка одержаного винаходу.

З метою формування критичного мислення майбутнього художника як методичний інструмент доцільно застосовувати штучний інтелект [5]. Штучний інтелект всупереч поширеній думці пов'язаний не тільки з технікою і технологіями, а впливає також і на художнє середовище й освіту загалом. Це також стосується діяльності художників.

Роль і місце штучного інтелекту у творчій діяльності, у тому числі на художньому факультеті вищого навчального закладу, можуть бути визначені за допомогою аналізу досягнень напряму у сфері мистецтва та галузі освіти. Художник-педагог у професійній практиці за допомогою відповідних інструментів і комп'ютерної техніки вирішує такі завдання:

- удосконалення форм організації освітнього процесу;
- використання сучасних педагогічних технологій;
- залучення майбутніх художників до пізнавального процесу, розкриття їхнього потенціалу в аспектах творчості, інтелекту, моральності та інших якостей, важливих для творчої особистості;
- залучення студентів до художньої культури, творчого самовираження тощо [3].

Відповідно, основними принципами ефективного використання методів активного навчання є такі як: принцип проблемності; принцип особистісної взаємодії; принцип єдності розвитку кожного учасника та групи загалом; принцип самонавчання з урахуванням рефлексії.

Використання проектного методу як педагогічної умови формування у майбутніх художників критичного мислення у командній формі організації навчання уможливує розвиток творчих здібностей студентів, формування умінь, навичок ділової взаємодії та співробітництва внаслідок взаємодії викладача і студента.

Поняття «проект» має латинське походження і спочатку означало «кинутий вперед», а потім поступово набуло значення «планування» та «задум» [8].

Проектний метод – це спосіб досягнення мети навчання шляхом поглибленого дослідження значимих для здобувачів освіти питань. Проектне

навчання зосереджене на студентах, які долучені до проекту і спрямовують свою діяльність на вирішення творчої проблеми. У проектному навчанні майбутні художники виконують реальні завдання, вирішують проблеми й демонструють результати проекту через самостійну роботу та групове співробітництво [10]. Тобто проектний метод – це динамічний метод навчання, який дозволяє майбутнім фахівцям досліджувати й вивчати реальні проблеми. Цей вид навчання ґрунтується на реальності, яка допомагає підвищити інтерес і ентузіазм студентів. Метод проекту дозволяє поглибити розуміння навчання як процесу формування професійних компетентностей майбутніх художників і розвитку професійного критичного мислення. У проекті здобувачі освіти мають можливість покращити свої методи самонавчання, мислення й дослідження, щоб розвивати звички і здібності до самостійного навчання, досліджень, співробітництва та обміну думками з іншими, а також до інновацій. У такий спосіб майбутні художники покращують свої якості критичного мислення.

Складовими компонентами використання проектного методу в процесі навчання є «система актів взаємодії навчання та студентів; діяльність педагога з регулювання взаємодії окремих студентів і груп з метою створення позитивних міжособистісних відносин, створення емоційного фону» [12].

Інтегративною педагогічною умовою формування критичного мислення у майбутніх художників є забезпечення цілісності й безперервності цього процесу в їхній професійній підготовці.

У ході теоретичного аналізу було з'ясовано, що критичне мислення не формується стихійно в процесі життєдіяльності, для його виникнення і розвитку потрібне спеціальне навчання з використанням особливих педагогічних засобів. При цьому важливу роль відіграє правильний вибір форм організаційного навчання, оскільки вміння критично мислити виробляється в умовах взаємодії педагога та студента в процесі вирішення творчих завдань.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. На основі аналізу наукових джерел вітчизняних і зарубіжних учених з'ясовано, що критичне мислення розуміється як спосіб мислення, що дозволяє підбирати, аналізувати й оцінювати інформацію, необхідну для аргументованого міркування та ухвалення рішення. Встановлено, що характерними особливостями розвиненого критичного мислення є відкритість до нових ідей, здатність сумніватися. У критичному мисленні передбачається засвоєння таких навичок: вміння знаходити у суперечках аргументи, вміння дивитися на вже відомі факти з нової точки зору, вміння відрізнити факти від припущень, виділяти причинно-наслідкові

зв'язки, виявляти помилки, якщо вони є, знаходити раціональні способи усунення помилок у міркуваннях. Формування критичного мислення уможливорює процес набуття суб'єктом здатності критичності й рефлексії, уміння ставити під сумнів безліч сформованих точок зору на явище, уміння висувати тези та їх аргументувати. Критичне мислення забезпечує процеси самопізнання, самоосвіти, самореалізації особистості, відкриває можливості виходу суб'єкта за межі заданих відносин, сформованих зв'язків. Опанувавши критичне мислення, майбутні художники набувають здатності до цілепокладання, проєктування, програмування та корекції своїх дій, оцінки результату власної діяльності.

Отже, проблема формування критичного мислення у майбутніх художників є актуальною та сучасною. Творче мислення забезпечує креативність фахівця, а представлені у статті педагогічні умови дозволяють забезпечити середній і високий рівні формування критичного мислення у майбутніх художників. Тому нами розроблено методіку формування критичного мислення художників, пов'язану з раціональним поєднанням різноманітних форм і методів, які дозволяють моделювати зміст професійної підготовки майбутніх фахівців і формувати потребу в застосуванні критичного мислення, яка буде представлена в подальших публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Теоретичні підходи до створення моделі педагогічної обдарованості. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку* : монографія / О.А. Дубасенюк та ін. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. С. 175–215.
2. Бова І.М. Теорія рішення винахідницьких задач як чинник розвитку творчого потенціалу учнів на уроках української мови. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. С. 197–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_39.
3. Волинець В. Вплив штучного інтелекту на сучасне мистецтво: можливості та виклики. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2023. № 6 (1). С. 21–31.
4. Дециньський Л.Є., Терський С.В., Зінкевич Р.Д., Денісов Я.Я. Історія української та зарубіжної культури : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Львів : Бескид Біт, 2008. 251 с.
5. Діденко Л.В. Особливості впровадження штучного інтелекту в сучасну вищу освіту. *Технології добросовісного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки* : матеріали всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліф. (м. Одеса, 31 липня – 10 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 85–89. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/Maket_advanced_training_PSAU.pdf.
6. Жидкова Н. Критичне мислення у розвитку творчості учнів на уроках суспільствознавчих предметів. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С. 180–191.
7. Одинцова Г.Ю. Роль установки у формуванні креативного мислення юриста : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2016. 252 с.
8. Парамзіна С.В. Проєктування як особливий вид діяльності. *Отримання знань. Дистанційна підтримка освіти школярів*. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/8203>.
9. Починкова М.М. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2021. 572 с.
10. Проєктні технології навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів (для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів) : довідник / Л.А. Романов та ін. Київ : ПІТО НАПН України, 2018. 92 с.
11. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н.Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
12. Теорія і практика проєктного навчання у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / В.М. Аніщенко та ін. Житомир : «Полісся», 2019. 208 с.
13. Dewey J. *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston, MA : D.C. Heath & Co Publishers. URL: [https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1434306](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1434306).
14. Paul R.W., Elder L., Bartell T. California teacher preparation for instruction in critical thinking: Research findings and policy recommendations. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED437379/>.
15. Paul R., Elder L. *The Critical Thinking Reading and Writing Test*. Tomales, CA : Foundation for Critical Thinking, 2006. 68 p.

REFERENCES

1. Antonova, O.E. (2006). Teoretychni pidkhody do stvorennia modeli pedahohichnoi obdarovanosti [Theoretical approaches to creating a model of pedagogical giftedness]. *Professional and pedagogical education: modern conceptual models and development trends: monograph* / O.A. Dubaseniuk et al. Zhytomyr. P. 175–215.
2. Bova, I.M. (2016). Teoriia rishennia vynakhidnytskykh zadach yak chynnyk rozvytku tvorchoho potentsialu uchniv na urokakh ukraïnskoi movy [The theory of solving inventive problems as a factor in the development of students' creative potential in Ukrainian language classes]. *Tavriyskyi herald of education*. № 4. P. 197–203. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_39.
3. Volynets, V. (2023.) Vplyv shtuchnoho intelektu na suchasne mystetstvo: mozhyvosti ta vyklyky [The impact of artificial intelligence on modern art: opportunities and challenges]. *Digital platform: information technologies in the socio-cultural sphere*. № 6 (1). P. 21–31.
4. Deshchynskyi, L.E., Terskyi, S.V., Zinkevich, R.D., Denisov, Y.Ya. (2008). Istoriiia ukraïnskoi ta zarubizhnoi kultury [History of Ukrainian and foreign culture]. Lviv. 251 p. [in Ukrainian].
5. Didenko, L.V. (2023). Osoblyvosti vprovadzhennia shtuchnoho intelektu v suchasnu vyshchu osvitu [Peculiarities of introduction of artificial intelligence in modern higher education]. *Technologies of virtuous use of artificial intelligence in the field of education and science: materials of the All-Ukrainian scientific and pedagogical professional development* (Odesa, July 31 – September 10, 2023). P. 85–89. Retrieved from: https://cuesc.org.ua/images/informlist/Maket_advanced_training_PSAU.pdf.
6. Zhidkova, N. (2020). Krytychne myslennia u rozvytku tvorchosti uchniv na urokakh suspilstvoznavchykh predmetiv [Critical thinking in the development of students' creativity in social science lessons]. *Ukrainian Pedagogical Journal*. № 4. P. 180–191.
7. Odintsova, G.Yu. (2016). Rol ustanovky u formuvanni kreatyvnoho myslennia yurysta [The role of attitude in the formation of creative thinking of a lawyer]: diss. ... candidate of Psychological Sciences: 19.00.01. Kyiv, 2016. 252 p. [in Ukrainian].
8. Paramzina, S.V. Proiektuvannia yak osoblyvyi vyd diialnosti [Design as a special type of activity]. *Obtaining knowledge. Remote support of schoolchildren's education*. Retrieved from: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/8203>.
9. Pochynkova, M.M. (2021). Formuvannia krytychnoho myslennia maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of critical thinking of future primary school teachers in the process of professional training]: dissertation. ... Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04. Starobilsk. 572 c. [in Ukrainian].
10. Proektni tekhnolohii navchannia uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv (dlia pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv): dovidnyk [Design technologies of education of students of vocational and technical educational institutions (for pedagogical workers of vocational and technical educational institutions)]: reference book / L.A. Romanov and others. Kyiv, 2018. 92 p. [in Ukrainian].
11. Rozvytok krytychnoho myslennia molodshykh shkolariv v umovakh Novoi ukraïnskoi shkoly: metodyichniy posibnyk [Development of critical thinking of younger schoolchildren in the conditions of the New Ukrainian School]: method. manual / author-composer N.B. Larionova. Kharkiv, 2019. 64 p. [in Ukrainian].
12. Teoriia i praktyka proektnoho navchannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh: monohrafiia [Theory and practice of project-based learning in vocational and technical educational institutions: monograph] / V.M. Anishchenko and others. Zhytomyr. 208 p. [in Ukrainian].
13. Dewey J. How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. Boston, MA: D.C. Heath & Co Publishers. Retrieved from: [https://www.scirp.org/\(S\(351jmbntvnsjt1aadkposzje\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1434306](https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1434306).
14. Paul R.W., Elder L., Bartell T. California teacher preparation for instruction in critical thinking: Research findings and policy recommendations. Retrieved from: <https://eric.ed.gov/?id=ED437379/>.
15. Paul R., Elder L. (2006). The Critical Thinking Reading and Writing Test. Tomales, CA: Foundation for Critical Thinking, 68 p. [in English].